BOEKENPOST
VOOR LEZERS EN LEESCLUBS!

Leesclubtips

Achtentwintig letters
Rashid Novaire
Uitgeverij Ambo|Anthos
206 pagina's / € 22,99

Extra tips en achtergronden bij het Leesclubdossier in* Boekenpost *206

Over het boek
Hoofdpersoon Jibril van der Woude, zoon van een Nederlandse moeder en Marokkaanse vader, is net ontslagen uit een kliniek waar hij vanwege een psychose was opgenomen. Hij besluit na enige aarzeling om in Marokko op zoek te gaan naar zijn vermiste vader. Het wordt een zoektocht die hem veel leert over zijn afkomst.

Over de auteur
Rashid Novaire (Amsterdam, 1979) onderzoekt in zijn werk zijn afkomst en de werking van verbeelding. Hij debuteerde in 1999 met de verhalenbundel *Reigers in Caïro.* Zijn eerste roman, *Maïsroest*, stond op de shortlist van de Libris Literatuur Prijs 2004. Daarna volgden meer romans, essays en theaterteksten. Hij duikt in *Achtentwintig letters*, zijn zevende roman, diep in zijn Marokkaanse afkomst.

Rashid Novaire op Wikipedia
https://nl.wikipedia.org/wiki/Rashid_Novaire

Discussietips
1. Hoe is ik-figuur Jibril er aan toe aan het begin van het verhaal?

2. Welk beeld heb je gekregen van de relatie van Jibril met zijn moeder Bettie en met zijn vader Marouan?

3. Waarom aarzelt Jibril, als hij heeft gehoord dat zijn vader in Marokko vermist wordt, om hem te gaan zoeken?

4. Welke rol speelt Jibrils Marokkaanse grootmoeder in de roman? Wat doet haar levensverhaal met je?

5. De hoofdstukken waarin Jibril als ik-verteller aan het woord is, worden afgewisseld met hoofdstukken waarin ‘de wind’ de verteller is. Wat dragen deze bij aan de roman? Hoe heb je ze ervaren?

6. Welke indruk maakt Jibril tijdens zijn gesprek met zijn leidinggevende Hedwig?

7. Welke rol speelt Kenza voor Jibril? Welke indruk heb je van de relatie tussen hen?

8. Kenza dringt er bij Jibril op aan meer te leren over waar hij vandaan komt. Waarom?

9. Waarin verschillen Kenza en Jibril als het gaat om de omgang met hun Marokkaanse achtergrond?

10. Jibrils ontmoeting met een mimespeler die zijn vader in Nederland heeft gekend, loopt uit de hand (p. 69-72). Waarom wordt Jibril daar zo kwaad?

11. ‘Dit heeft ook met mijn eigen angsten te maken’ (p. 81) zegt Kenza tijdens een moeilijk gesprek met Jibril. Waar zou ze op doelen?

12. Op de achterflap wordt *Achtentwintig letters* een roman over afkomst, seksuele identiteit en psychose genoemd. Recensent Vivian de Gier typeert de roman in *Het Parool* (26-3-2026) als een boek ‘over afkomst, intergenerationeel trauma, afwijzing en de tijd’. Waar gaat het boek voor jou over?

13. Door een telefoontje van Kenza hoort Jibril in Marokko dat zijn vader dronken is gesignaleerd in een steeg in de stad Chefchaouen. Welk effect heeft dat op hem?

14. Welk beeld krijg je van het leven van Marouan?

15. Welke redenen zie je die Jibril tot een buitenstaander hebben gemaakt?

16. Waarin verschilt de manier waarop neef Hammadi naar de familiegeschiedenis kijkt van die van Jibril?

17. Wat heeft de ontdekking van het ‘slavenregister’ in het huis van zijn vader voor effect op Jibril?

18. Jibril laat in Marokko Hammadi achter en reist alleen naar Yunus, de vader van Kenza. Wat brengt dat bezoek hem?

19. Wat gebeurt er met Jibril als hij uiteindelijk zijn vader dood in de rivier vindt?

20. Hoe is Marouan volgens jou gestorven? Een ongeluk of zelfdoding?

21. Jibril beluistert het laatste spraakbericht van Marouan aan Yunus. Wat brengt dat teweeg bij hem?

22. Jibril verwerkt zijn gevoelens na de dood van zijn vader in een gedicht dat hij voorleest aan Yunus. Wat doet diens eerste reactie met Jibril? Wat zegt het feit dat Jibril de volgende dag ziet dat Yunus het gedicht vertaald heeft? Hoe heb jij het gedicht ervaren?

23. Welk beeld heb je gekregen van de vriendschap tussen Yunus en Marouan?

24. Hoe interpreteer je het slothoofdstuk? Hoe is Jibril er aan toe als hij Kenza belt? Welke betekenis hecht je aan de laatste zin?

25. Hoe interpreteer je de omslagillustratie van de roman?

26. Recensent Sebastiaan Kort typeert in *NRC* (27-5-2026) de stijl van Novaire met de woorden 'teder, subtiel en broos'. Hoe vind je die kwalificaties? Heb jij andere typeringen voor de stijl?

27. Welke aanleiding(en) zie je, als je de hele roman hebt gelezen, voor de psychose van Jibril?

Achtergronden
Onderstreepte tekst is aanklikbaar en opent de betreffende website in een browser. Wie dit document heeft uitgeprint vindt bij ieder item ook de volledige url zodat deze ingetikt kan worden.

Video en Audio
1. Video: interview met Rashid Novaire over zijn roman in het programma *OVT*, 8-3-2026 (ruim 12 minuten).
https://www.vpro.nl/ovt/artikelen/rashid-novaires-nieuwe-perspectieven-op-het-marokkaanse-verleden

2. Audio: 'leespleidooi' voor de roman van Novaire door Milouska Meulens in de Literaire Letterenshow, 12-3-2026. Haar pleidooi begint na 22.43 minuten en duurt ongeveer 6 minuten.
https://open.spotify.com/episode/2nDx0jxvbZg7blQc8lvYAw

Overige bronnen
1. Column van Novaire voor ZAM Magazine over de onbekende Marokkaanse slavernijgeschiedenis die veel informatie biedt bij het boek.
https://www.zammagazine.com/boekenclub/2095-een-onbekende-marokkaanse-slavernijgeschiedenis

2. Ook bij ZAM Magazine een aankondiging van een avond met Novaire en Adriaan van Dis rond het boek. Op deze pagina linkjes naar informatie over de muziek van de Gnaoua en naar een interview dat Novaire voor de Theaterkrant had met regisseur Gassan El Hakim over de muziek van de Gnaoua.
https://www.zammagazine.com/boekenclub/2096-achtentwintig-letters-van-rashid-novaire-25-juni
https://www.theaterkrant.nl/tm-artikel/de-bron-van-ghassan-el-hakim/

3. Verklarend woordenlijstje bij het boek:

Aid-el-kebir (p. 85) - Offerfeest
Baraka, benti (p. 21) - Voorspoed/zegen, mijn dochter…
Bilal al-Sudan (p. 33) - Het land van de zwarte mensen
Bilal, de eerste muezzin (p. 49) - Degene die oproept tot gebed
Bukhari (p. 86) - Het zwarte (slaven)leger van de sultan in Marokko
Djinn (p. 168, 191) - Geesten
Gnaoua - Afstammeling van de slaven
Guembri (p. 34) - Instrument
Haram - Verboden, Niet toegestaan
Haratin (p. 113) - Iemand die vroeger slaafgemaakt is
Hshouma - Schaamte
Lila (p. 18, 19, 66) - Ceremonie van de Gnaoua

Medina (p. 99) - Het oudste gedeelte van Noord-Afrikaanse steden
Rivier van vergetelheid (p. 62) - De Griekse filosoof waarnaar verwezen wordt is Plato. Uit de rivier der vergetelheid dronken pas gestorvenen die in de onderwereld aankomen om alles uit hun aardse bestaan achter zich te laten
Sergou Bellayji (p. 105) – Lied/muzikaal motief uit de Gnaoua-cultuur dat onder andere wordt uitgevoerd tijdens lila's
Shorfa (p. 164) - Afstammelingen van de profeet Mohammed
Shukran (p. 180) - Bedankt
Sjahada (p. 62) - Islamitische geloofsbelijdenis

4. Weblinks naar meer informatie over in het boek genoemde Personen, Kunstwerken en Locaties
Tour Hassan (Rabat) p. 31
https://nl.wikipedia.org/wiki/Hassantoren

Oum Kalthoum (Umm Kulthum) p. 33 Egyptische zangeres
https://nl.wikipedia.org/wiki/Umm_Kulthum

Rob van Reijn (theatergroep Carroussel) p. 52
https://nl.wikipedia.org/wiki/Rob_van_Reijn

Boek *Bezoekjaren* Joke van Leeuwen p. 74
https://woutertjepieterseprijs.nl/lessuggesties/lessuggesties-1999/

Boek *In Morocco* van Edith Wharton p. 115
https://www.hebban.nl/boek/in-morocco-by-edith-wharton-history-travel-africa-essays-travelogues-edith-wharton

Chefchaouen (Blauwe stad)
https://nl.wikipedia.org/wiki/Chefchaouen_(stad)

Sidi bel Abbes
https://nl.wikipedia.org/wiki/Sidi-bel-Abb%C3%A8s

Marcel Marceau (p. 139) Franse mimespeler
https://nl.wikipedia.org/wiki/Marcel_Marceau

De omstreden film *Submission* van Theo van Gogh (p. 146)
https://nl.wikipedia.org/wiki/Submission

Nomadisch testament van dichter Hawad (p. 194/verantwoording)
https://en.wikipedia.org/wiki/Hawad (Engelstalig)
https://asisaynan.nl/nomadisch-testament/

Samenstelling: Marlene Lunter en Frank Hockx